

20. Generální konference ICOM v Soulu Korea, 2.–8. 10. 2004

Generální konference ICOM, pořádaná jednou za tři roky, je vždy velkou událostí, a když se koná v tak exotickém místě, jako je hlavní město Korejské republiky Soul, tak jsou dojmy z ní o to více ohromující. Té letošní, která proběhla v prvním říjnovém týdnu, se zúčastnilo více než 1300 muzejníků ze 105 zemí světa. Kromě množství pracovních a odborných jednání přinesla účast na konferenci možnost alespoň zběžně poznat tuto ekonomicky vyspělou východoasijskou zemi, seznámit se s tamními muzei a památkami, ale zejména s nehmotným kulturním dědictvím. „Muzea a nehmotné kulturní dědictví“ bylo totiž hlavní téma letošní generální konference. Je povzbudivé, že Českou republiku mohla v této vzdálené zemi reprezentovat osmičlenná delegace ve složení J. Dolák (MU, katedra UNESCO pro muzeologii a kulturní dědictví, komise pro vzdělávání muzejních pracovníků ICTOP), O. Hanel (České muzeum výtvarných umění, komise pro muzea a sbírky moderního umění CIMAM), P. Jirásek (MK ČR, předseda mezinárodní komise pro bezpečnost muzeí ICMS), V. Koukal (Valašské muzeum v přírodě, přidružená asociace muzeí zemědělství AIMA), J. Munk a V. Blodig (Památník Tereziín, mezinárodní komise pro muzea a památníky obětem zločinů proti lidskosti IC MEMO), K. Tlachová (Moravská galerie, předsedkyně Českého výboru ICOM, komise pro muzejní management INTERCOM), V. Vykydal (Technické muzeum v Brně, komise pro muzea a sbírky vědy a techniky CIMUSET).

Prvním jednacím dnem bylo zasedání poradního sboru (ICOM Advisory Committee), v němž zasedají předsedové národních a mezinárodních výborů organizace. Ze zpráv přednesených hlavními představiteli ICOM – prezidentem Jacquesem Perotem, předsedkyní poradního sboru Alissandrou Cummins a generálním tajemníkem Manusem Brinkmanem – jsou patrné prioritní oblasti, na které se v současné době činnost organizace zaměřuje: jedná se o aktivity mezinárodního komitétu Modrý štít (ICBS – International Committee of the Blue Shield), zaměřené na ochranu sbírek zejména v případě ozbrojených konfliktů a živelných katastrof; dlouhodobým předmětem zájmu zůstává nezákonný transfer předmětů kulturní hodnoty, navrácení muzejních sbírek do zemí jejich původu, etické otázky naší profese, problematika nehmotného kulturního dědictví, pomoc zemím, kde je ohroženo kulturní dědictví (v současné době je úsilí zaměřeno zejména na Asii); do popředí se aktuálně dostává téma Muzea a turismus.

ICOM věnuje v posledních letech velkou pozornost otázkám svého vnitřního chodu, což je vedeno úsilím, aby fungoval co možná nejefektivněji pro svoji členskou základnu, která v letošním roce dosáhla počtu 20 tisíc členů. Diskutuje se o restrukturalizaci organizace, o zkvalitnění systému práce celé organizace, jejích mezinárodních i národních výborů. ICOM musí bohužel také řešit závažné finanční problémy, které souvisejí s dlouhodobě nevýhodným bankovním kurzem USD a s dislokačními problémy generálního sekretariátu, který byl vykázán z prostor budovy UNESCO v Paříži, které po dlouhou dobu bezplatně užíval, a nyní musí hradit komerční nájemné za pronajaté kanceláře. V této souvislosti byly z hlediska finanční náročnosti zvažovány i závěry pracovní skupiny pro jazyky v ICOM, doporučující důsledně používat španělštinu jako třetí úřední jazyk při všech jednáních a vydávat veškeré písemné dokumenty ve třech mutacích. Velmi pozitivně byla přijata informace o připravované on-line databázi všech členů ICOM, která bude k dispozici zástupcům výborů a umožní operativní distribuci informací i jejich získávání. Pokračuje také budování domény ".museum", která je iniciativou ICOM a jejímž prostřednictvím se mohou prezentovat všechna muzea, která se pro to rozhodnou (více informací na <http://musedoma.museum>).

Poradní sbor se na svém letošním zasedání rozloučil se svou dosavadní předsedkyní Alissandrou Cummins, jež řídila jeho činnost po dobu uplynulých šesti let, a s generálním tajemníkem Manusem Brinkmanem, který opouští svou pozici po sedmi letech. Zároveň byl představen nový generální tajemník John Zvereff, jenž nastupuje do funkce od 1. 11. 2004. Novým předsedou poradního sboru se stal dosavadní místopředseda Günther Dembski z Rakouska, místopředsedou byl zvolen zástupce Rumunska Virgil Nitulescu.

Jak zde již bylo zmíněno, věnovalo se vlastní jednání generální konference tématu Muzea a nehmotné kulturní dědictví. Jak zdůraznili ve svých hlavních referátech na úvodním plenárním

zasedání všichni řečníci, bylo velmi vhodné, že se konference s tímto tématem konala právě v Asii, protože tamní kultura je v mnohem větší míře než ta západní založena právě na duchovnu, emocích, imaginaci, paměti, tradici, vědomí i podvědomí. Ostatně také UNESCO přijalo na své poslední generální konferenci v říjnu 2003 Konvenci na ochranu nehmotného kulturního dědictví. M. Bedjaoui, člen týmu, který text konvence připravoval, říká: „Budoucnost naší planety bude z velké míry záviset na našem nehmotném kulturním dědictví, na paměti světa, na svědomí lidské společnosti, na zdroji všech slov, gest a pohybů.“

Často byla zmiňována provázanost hmotného a nehmotného kulturního dědictví. Ministr zahraničí Východního Timoru zdůraznil potřebu efektivnější péče o nehmotné kulturní dědictví, jehož obnova je obtížnější než u kulturního dědictví hmotného. Tématy dalších referátů na plenárním zasedání byly historie pojetí nehmotného kulturního dědictví, využití moderních technologií a role muzeí v této oblasti. Podtržen byl i duchovní charakter nehmotného kulturního dědictví.

Kromě teoretických referátů nabídli korejské pořadatelé účastníkům konference nesčetně příležitostí k seznámení s tamními tradicemi, legendami a zvyky – od divadelních a tanečních představení přes zpěv, tradiční ceremonie, bojová umění až po řemeslné dovednosti, jako jsou kaligrafie, výroba papíru, hudebních nástrojů a samozřejmě tradiční kuchyně ... to vše a mnohé další je součástí kultury určité komunity a tvoří její nehmotné kulturní dědictví. Je do jisté míry paradoxní, že v našem světě, který sice má nesmírně sofistikované technické prostředky umožňující dokumentaci a uchování leccčeho, tedy i těch nejslabších projevů, je právě to nehmotné kriticky ohroženo – právě proto, že se tolik zaměřujeme na materiální statky a vše ostatní máme tendenci pomíjet.

Dvě „concurrent sessions“, čili zasedání, probíhající souběžně s konferencemi jednotlivých mezinárodních odborných komisí (Právě díky nim se každý „správný“ účastník generální konference ICOM dostává do neřešitelných situací, kde má ve které chvíli zrovna být a co si musí nechat ujít!) se tématu věnovala právě z hlediska ochrany kulturního dědictví: na první z nich vystoupil s referátem P. Jirásek a představil koncepci ochrany nemateriálního kulturního dědictví v České republice, vypracovanou odborem místní a regionální kultury MK ČR. Velmi zajímavé a přínosné bylo, že s referáty mohli na tomto zasedání vystoupit zástupci zemí, kde jsou otázky záchrany kulturního dědictví nejpalčivější, jako např. Irák, Afghánistán, Vietnam, Maroko, Kolumbie a dalších. Zdůrazněna byla zejména nutnost transparentní a funkční legislativy, podmínek pro identifikaci předmětů kulturní hodnoty, plánů pro řešení krizových situací v případě válečného konfliktu a mnohých dalších problémových okruhů.

Následující velmi zajímavý den byl věnován digitálnímu dědictví a budoucnosti muzeí – digitální platformy jsou v současné době standardním prostředkem ke zpřístupňování, propagaci a dokumentaci muzejních sbírek, výstav, programů a dalších informačních zdrojů ke kulturnímu dědictví. Přesto však velká část muzeí dosud adekvátně nevyužívá možností, které skýtají výhradně digitální média, tzn. ta, která v jiném než digitálním formátu neexistují. Jedním z bodů programu tohoto zasedání bylo stanovisko ICOM a muzejní profese k těmto otázkám. Kromě jiného zaujal např. referát o digitálním hudebním archívu ve Smithsonian Institution, Washington D.C., který funguje jako prototyp virtuálního muzea: návštěvník nahlíží výhradně prostřednictvím internetu a zdarma má přístup k určitému okruhu informací. Rozhodne-li se a „zaplatí vstupné“ (registrační poplatek), pak může poslouchat hudbu, vyhledávat informace o skladbách, autorech, hudebních nástrojích apod. Závěrem návštěvy si může zakoupit suvenýr v muzejní prodejně – tzn. stáhnout za poplatek hudební nahrávku do svého počítače. (Případní fandové mohou vyzkoušet na www.globalsound.si.edu)

Generální konference ICOM, to jsou především oddělená zasedání mezinárodních odborných komisí. Většina je jich třídních a jejich program reflektuje téma generální konference se zvláštním zřetelem na specializaci každé komise.

Mezinárodní komise muzejního managementu INTERCOM zařadila na úvod svého letošního zasedání velmi zajímavý příspěvek amerických kolegů z Národního muzea amerických Indiánů, které je nejnovější součástí Smithsonian Institution ve Washingtonu. Příspěvek se zaměřil na

působení muzea v součinnosti se samotnými indiánskými komunitami, které dosud existují, vyvíjejí se a mají své vlastní představy o tom, jak by mělo „jejich“ muzeum vypadat a jakou by mělo vyvíjet činnost. Dalším zajímavým aspektem z hlediska managementu bylo, že muzeum, založené v první polovině 20. století a původně sídlící na dolním Manhattanu v New Yorku, bylo v období 1990–2004 kompletně transformováno: Veškeré sbírky byly přestěhovány do nově postavené budovy v muzejním areálu ve Washingtonu a při té příležitosti byly nově zainventovány a opatřeny čárkovými kódy. Muzeum si sice ponechalo původní výstavní prostory na Manhattanu pro krátkodobé výstavy, avšak získalo dvě další působiště, která jsou spíše místy pro setkávání, komunitní život, informačním a dokumentačním centrem. Takto rozsáhlá operace si vyžádala zásadní změnu fungování pracovního týmu, jeho struktury i metod práce. Nová muzejní budova byla slavnostně otevřena 21. 9. 2004 za přítomnosti cca 60 tisíc zástupců původních obyvatel Ameriky. Zpráva amerických kolegů byla tedy žhavou aktualitou.

Dalším vrcholem letošní konference INTERCOM bylo společné zasedání s komisí ICME (komise pro muzea a sbírky etnografie) a výborem pro legislativní záležitosti na téma „Právní a etické aspekty repatriace uloupených a protiprávně vyvezených předmětů kulturní hodnoty – existuje způsob, jak řešit spory?“ Navracení muzejních sbírek a všechny související otázky jsou nanejvýš aktuální a na půdě ICOM (samozřejmě i na mnoha dalších mezinárodních platformách) široce diskutované. Zasedání řídil Geoffrey Lewis (Velká Británie), dlouholetý odborník ICOM na právní a etické aspekty kulturního dědictví v mezinárodním kontextu. Velmi dobrý příspěvek zde přednesla Dr. Marylin Phelan (University of Texas), která mimo jiné navrhla, že by ICOM měl uvažovat o možnosti vstupovat do restitučních sporů jako zprostředkující činitel, provádět určitý druh arbitráží a pomáhat řešit sporné body. Diskuse nad tímto návrhem byla velmi živá a v elektronické podobě pokračuje dosud.

V dalších dnech jednání vystoupili s příspěvkem zástupci muzeí Taiwanu, Ruska (respektive sdružení sibiřských muzeí), Velké Británie, USA a dalších zemí. Závěrečná panelová diskuse o „pro a proti“ pořádání megalomanských senzačních výstav typu „živi dinosaurů“, „starověký Egypt“, „Rembradt“ byla skutečně zdařilým zakončením odborného programu komise muzejního managementu.

Předsednictvo na další období: David Fleming (UK – předseda), John McAvity (Kanada – tajemník), členové S. Gower (Austrálie), A. Walsh (Irsko), A. Odiga (Španělsko), G. McManus (Nový Zéland), K. Tlachová (ČR), Joy Ice (USA), Wu Shu-ying (Taiwan), J. Ortiz (USA).

Pavel Jirásek předsedal jednání komise ICMS – Mezinárodní komise pro bezpečnost muzeí. I tam měla témata přednášek společný jmenovatel hlavního tématu konference, byť se příspěvky často týkaly ochrany hmotného kulturního dědictví. Každý přednášející nějakým způsobem uchopil i jeho souvztažnost s kulturním dědictvím nehmotným, ať již v rovině předmětu jako nositele informace nebo jako představitele tradičního řemesla, případně jako reprezentanta duchovního života jednotlivce nebo komunity. Obsahem vystoupení zástupců jednotlivých zemí byla situace při ochraně jejich kulturního dědictví (Kambodža – ochrana komplexu v Angkoru, Peru – nová legislativa v oblasti kulturního dědictví a její dopad na hmotnou i nehmotnou kulturu, Holandsko – Projekt ochrany muzeí před mimořádnými situacemi, Korea – Ochrana žijícího kulturního dědictví – národní jídlo kimči a další) a také odborné přednášky v obecné rovině – např. postupy při zabezpečení sbírkových předmětů při transportu (balení). Další den konference zahájila přednáška zástupce ředitele Iránského národního muzea vody, která sledovala hlavní téma konference a jejím tématem byl význam vody pro iránské kulturní dědictví a civilizaci vůbec a navazující tradice a zvyky spojené s oslavou vody v tomto historickém regionu. Ředitel Nubijského muzea v Asuánu v Egyptě informoval o bezpečnostním systému muzea, který byl vybudován na velmi vysoké úrovni a je srovnatelný se systémy špičkových světových muzeí. Egyptská vláda po krádežích a útocích islámských teroristů uvolňuje od konce 90. let značné finanční prostředky pro posílení bezpečnosti veřejných kulturních institucí, čehož je Nubijské muzeum důkazem. Ala Stankievič z Běloruska informovala o nové muzejní legislativě ve své zemi a o restitučních dohodách a postupech bývalých zemí SSSR vůči Rusku. Roku 1992 byla sice podepsána Deklarace o postupech při navracení kulturních statků do zemí původu mezi zeměmi bývalého Sovětského Svazu, avšak Nejvyšší soud Ruské federace tuto smlouvu zamítl jako neústavní. Přitom z Běloruska bylo v

průběhu 20. století podle přednášející odvezeno na 60% veškerého movitého kulturního dědictví. Na závěr zasedání komise ICMS bylo zvoleno nové předsednictvo – předsedou se na další tříleté období stal Pavel Jirásek, místopředsedou Hans-Juergen Harras (SRN), členové Hanna Pennock (NL), Irina Kuzněcova (RF), Bryan Hanley (Austrálie).

Na valném shromáždění konaném v závěrečný den konference 8. 10. byly oznámeny výsledky voleb do předsednictva ICOM na příští období 2004–2007: prezidentem ICOM byla zvolena Alissandra Cummins (Barbados), viceprezidenty Amareswar Galla (Austrálie) a Martin R. Schaerer (Švýcarsko), pokladníkem Nancy Hushion (Kanada), členové předsednictva jsou Gary Edson (USA), Elisabet Olofsson (Švédsko), George Okello Abungu (Keňa), Hans-Martin Hinz (SRN), Per Bjorn Rekdal (Norsko), Jongsok Kim (Korea), Michel Van Praët (Francie), Teresa Scheiner (Brazílie), Marie Christine Van der Sman (Nizozemsko), Richard W West (USA), Xiangyi Li (Čína). Letos se volby poprvé konaly podle nově schváleného postupu: kandidátku připravoval nominační výbor, volební procedura byla změněna tak, aby volby byly více objektivní a regulérní (3 volební dny v rámci konference oproti jednorázové volbě konané přímo na zasedání v předchozích letech) a zvolené předsednictvo se rozšířilo na patnáct členů oproti dosavadním dvanácti.

Valné shromáždění schválilo strategický plán činnosti ICOM na období 2004–2010, rezoluce zabývající se nehmotným kulturním dědictvím a jeho významem, užívání španělštiny jako dalšího úředního jazyka ICOM, zaměření pomoci na země arabského světa, ochranu kulturního dědictví během ozbrojených konfliktů a po jejich skončení a autonomii muzeí.

Byla projednána a přijata další dílčí úprava Etického kodexu ICOM – drobnější, týká se více struktury dokumentu než jeho obsahu; v současné podobě jsou zvýrazněny podstatné body, kodex je méně preskriptivní a nabývá spíše formu doporučení a odráží postupující profesionalizaci oboru. (Všechny výše zmíněné dokumenty jsou k dispozici na www.icom.museum, česká verze etického kodexu, zveřejněná na www.cz-icom.cz, bude v nejbližší době také aktualizována.)

Valné shromáždění schválilo tři nové čestné členy organizace – jsou jimi Alpha Oumar Konaré (Mali, bývalý prezident ICOM a následně prezident republiky), Geoffrey Lewis (Velká Británie, také bývalý prezident ICOM, v současnosti vedoucí výboru ICOM pro etické záležitosti) a Patrick Boylan (Velká Británie, dlouholetý zasloužilý člen ICOM, aktivní zejména v mezinárodní komisi pro vzdělávání muzejních pracovníků ICTOP).

Na generální konferenci byl představen nový program ICOM, nazvaný MEP – Museum Emergency Programme, jehož cílem je generovat a shromažďovat informace týkající se zejména záchrany a bezpečnosti muzejních sbírek a dále je šířit pro všechny zájemce.

V rámci konference probíhala také zasedání přidružených a regionálních organizací ICOM. Česká republika je z titulu své zeměpisné polohy samozřejmě členem ICOM – Europe (delší dobu však existuje také střeoevropská skupina CEICOM, kde aktivně vystupujeme). Evropská regionální organizace ICOM byla v současné podobě ustanovena teprve nedávno a předsedá jí zástupce Německa Hans-Martin Hinz. Na zasedání v Soulu byl mandát předsednictva formálně prodloužen až do příští generální konference, což by mělo pro ICOM – Europe zajistit větší kontinuitu práce. Činnost ICOM – Europe se zaměřuje zejména na spolupráci s pobaltskými zeměmi a Ruskem, vzdělávací aktivity pro muzejní pracovníky v zemích na východní hranici Evropské unie, spolupráci v rámci EU, připravuje se spolupráce s regionálními organizacemi ICOM – Arab a ASPAC (reg. organizace pro Asii a Tichomoří).

7. říjen byl dnem exkurzí, který v nabitém odborném programu umožnil účastníkům seznámit se alespoň náznakem s hostitelskou zemí a jejími muzei. Jedna z exkurzí vedla do provincie Gyeonggi, kde účastníci navštívili muzeum porcelánu a keramiky a dílnu na výrobu těchto produktů se staletou tradicí na asijském kontinentu. Následovala návštěva „Korejské lidové vesnice“ – muzea v přírodě, kde jsme se seznámili s tradičním způsobem života, který ze současné Koreje už prakticky vymizel, ale zejména jsme byli ohromeni tisíci dětských návštěvníků, kteří – jak nám bylo řečeno – jsou v muzeu na denním pořádku. Slova „živé kulturní centrum“ jistě pro mnohé z nás nabyla intenzivnějšího významu...

Poněkud odlišný, leč pro Koreu typický zážitek si dovolím ocitovat ze zprávy Pavla Jiráska: „Zvolil jsem si exkurzi do DMZ (demilitarizované zóny), čehož i přes značné komplikace provázející tuto akci nelituji. Cesta byla doprovázena neustálým čekáním na povolení toho či onoho, po příjezdu do DMZ byl zakázán vstup na společně kontrolovaná území těm, jejichž oblečení by mohlo provokovat severokorejské vojáky (džínsy jakéhokoliv druhu, Ameriku připomínající trička). Kupodivu se tak dělo na rozkaz amerického generála, velícího tamním vojskům OSN. Pro některé tak skončila exkurze na politicko-výchovné světlici ozbrojených složek campu Bonifacius. Přesto vidět skansen komunismu tváří v tvář jeho ozbrojeným silám v atmosféře dodnes de iure neukončené bratrovražedné války člověka posílí ve vědomí sounáležitosti s polistopadovým vývojem u nás.“

Zúčastnit se generální konference ICOM a valného shromáždění je nepochybně zážitek. Pokud si dobře vyberete z programu, který bývá nabitý a složitě komponovaný do několika paralelních jednání, dozvíte se mnoho zajímavého a užitečného pro vlastní práci, či alespoň pro získání nového náhledu tam, kde si myslíte, že vás nic nemůže překvapit. Jak už bylo mnohokrát řečeno, nejhodnotnější je však možnost setkávání, diskusí a konfrontace názorů s kolegy z nejrůznějších koutů světa. Tyto rozhovory jsou většinou velmi příjemné, někdy zajiskří drobný názorový střet (jehož důvodem může být třeba nedostatečná znalost kultury prostředí, z něhož váš společník pochází), ale v každém případě jsou nesmírně obohacující. Generální konference je substrátem multikulturní společnosti, místem setkávání, školou poznání jiných kultur, názorů a přístupů. A protože ta příští se uskuteční v roce 2007 ve Vídni, bude možnost zúčastnit se jí pro všechny zájemce z České republiky poměrně snadno dostupná. Těšme se, stojí to za to.

PhDr. Kateřina Tlachová
Předsedkyně ČV ICOM